

## SUDLARGA OID 21.08.2025 YILDAGI PF-140-SONLI FARMON

*Mirzaabdullayev Umarjon To‘lqinboyevich**Jinoyat ishlari bo‘yicha Izboskan tuman sudining Tergov sudyasi*

**Annotatsiya.** Maqolada 2023 yil 16 yanvardagi PF-140 farmoni sudya nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tahlil Konstitutsiyaviy kafolatlar, sud hokimiyatining uch tarmoqdan mustaqilligi, sudyalarning daxlsizligi hamda aralashuvga yo‘l qo‘ymaslik tamoyillariga tayanadi. Farmonning amaliy mexanizmlari — Oliy sud tarkibida tahlil va huquq ijodkorligi bo‘linmalarini tashkil etish, “Vaziyatlar markazi” va PR-markazni yo‘lga qo‘yish, axborot siyosati konsepsiyasi, ixtisoslashgan prokurorlar korpusi, apellyatsiya-kassatsiya bosqichlaridagi “qaytarish” amaliyotini qisqartirish, raqamlashtirish hamda ish yukini maqbullashtirish — sud ishlarining sifatini va tezkorligini oshirishga qaratilgani ko‘rsatiladi. Sudyalar mustaqilligi va javobgarligi o‘rtasidagi muvozanat, sud hujjatlari ijrosining ta’sirchanligi, jamoatchilik nazorati va ochiqlik mexanizmlari bo‘yicha baholar beriladi.

**Kalit so‘zlar:** PF-140; Konstitutsiyaviy kafolatlar; sud hokimiyati mustaqilligi; Oliy sud; Sudyalar oliy kengashi; ixtisoslashgan prokurorlar korpusi; apellyatsiya-kassatsiya islohoti.

**KIRISH**

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida sud hokimiyatining mustaqilligi eng muhim prinsip sifatida belgilangan. Xususan, yangilangan Konstitutsiyaning tegishli moddalarida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi tarmoqlardan mustaqil ekani, sudyalar faqat qonunga bo‘ysunishi hamda ularning odil sudlovni amalga oshirishdagi faoliyatiga har qanday aralashuv taqiqlanishi qat’iy nazarda tutilgan. Sudyalarning mustaqilligi va daxlsizligi konstitutsiya darajasida kafolatlanib, bunday aralashuv qonunga muvofiq javobgarlikka sabab bo‘lishi belgilangan. “Yangi O‘zbekiston” deb nom olgan yangi tahrirdagi Konstitutsiya orqali sud hokimiyatining alohida kuch sifatidagi maqomi yanada mustahkamlandi. Sudlar endilikda hech bir idora yoki mansabdor oldida hisobot berishga majbur emasligi, faqat qonun va vijdon amri bilan ish ko‘rishi konstitutsiyaviy kafolatga aylandi

**ASOSIY QISM**

Mazkur Farmon sudlar faoliyatini tashkiliy, moliyaviy va institutsional jihatdan yangi bosqichga ko‘tarish uchun muhim qadamlar majmuini belgilab berdi. Tashkiliy o‘zgarishlar nuqtai nazaridan, Farmon Oliy sud tuzilmasini takomillashtirishga doir aniq chora-tadbirlarni nazarda tutadi. Jumladan, Oliy sud ichida huquq ijodkorligi va sud amaliyotini tahlil qilish uchun maxsus Departament tashkil qilinishi belgilandi. Ushbu Departament sud-huquq sohasidagi qonunchilikni tizimli o‘rganib, sud

amaliyoti va ish yurituvini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish, ilg'or xalqaro tendensiyalar asosida odil sudlov samaradorligini tahlil qilish kabi vazifalarni bajarmoqda. Bu esa sudlarning institutsional salohiyatini, ya'ni ilmiy-huquqiy tahlil qilish va islohotlarni poydevoridan puxta ishlab chiqish qobiliyatini oshiradi.

Shuningdek, barcha sudlarda ish yuritish holatini onlayn kuzatib boruvchi "Vaziyatlar markazi" (monitoring markazi) tashkil etilmoqda. Bu markaz butun respublika bo'yicha sudlar ishini real vaqt rejimida kuzatib, fuqarolarning murojaatlari ko'rib chiqilishi va ishlarning protsessual muddatlari buzilmasligini monitoring qiladi. Markaz, shuningdek, hududlar kesimida jinoyatchilik va huquqbuzarliklar tahlilini yuritib, sudlarga profilaktik axborot tayyorlash vazifasini ham oladi. Ushbu tashkiliy yangilik sud ishlarining kechikishi va ortiqcha byurokrtiyasini bartaraf etishga xizmat qilib, sud ishlarining o'z vaqtida va sifatli ko'rilishi ustidan doimiy nazorat o'rnatmoqda.

Farmon doirasida Oliy sud tarkibida Jamoatchilik bilan hamkorlik markazi (PR-markaz) tuzilishi ham nazarda tutilgan bo'lib, u sudlarning ochiqqligi va xalq bilan muloqotini yaxshilashga qaratilgan. PR-markaz hamda har bir viloyat sudining matbuot xizmatlari sud tizimi faoliyati haqida aholiga tezkor va to'liq axborot yetkazib borish, sud hokimiyatining ijobiy timsolini shakllantirish, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan tanqidiy materiallarga tezkor javob qaytarish vazifalarini amalga oshiradi. Bu institut sudlarning xalq oldidagi hisobdorligi va ochiqqligini ta'minlab, fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, sud qarorlarining ommaga oshkora e'lon qilinishi, sud jarayonlaridan reportajlar berilishi sud tizimi faoliyatini "yopiq quti" holatidan chiqarib, uning legitimligini mustahkamlaydi.

Moliyaviy mustahkamlanish masalasiga kelsak, Farmonda to'g'ridan-to'g'ri sudlar byudjeti yoki sudyalarning maoshini oshirish haqida normalar bo'lmasa-da, farmonning bir qator qoidalari bilvosita sud tizimining moliyaviy barqarorligiga xizmat qiladi. Avvalo, yuqorida qayd etilganidek, sudlarning moddiy-texnik va moliyaviy ta'minoti vakolatlari oldindan Oliy sudga o'tkazilgan bo'lib, endilikda Oliy sud o'z budjeti doirasida shtat birliklarini maqbullashtirish va resurslarni samarali taqsimlash choralari ko'ra oladi. Farmon 3-bandi bilan aynan shu maqsadda sudlarga kelayotgan ish hajmini kamaytirish va resurslarni tejamkorlik bilan ishlatish choralari belgilangan: ayrim toifadagi fuqarolik, iqtisodiy va ma'muriy ishlarni sudlardan ma'muriy organlarga o'tkazish, shuningdek ayrim ishlarni quyi sudning o'zida yakunlash tartibini joriy etish taklif qilindi. Natijada sudlarning ortiqcha ish yuklamasi qisqarib, byurokratik xarajatlar kamayadi. Farmon ijrosi doirasida 2023 yil 1 iyulga qadar ish hajmi kamayadigan sudlarning shtat birliklarini maqbullashtirish va ularni boshqa zarur yo'nalishga o'tkazish bo'yicha takliflar tayyorlanishi belgilandi. Bu sud tizimining ichki byudjet mablag'larini samarali taqsimlash, moliyaviy resurslarni eng

muhim yo‘nalishlarga yo‘naltirish imkonini yaratadi.

Yana bir moliyaviy jihat – sudlar faoliyatiga yangi texnologiyalarni joriy etish uchun qo‘shimcha mablag‘ manbalarini safarbar qilishdir. Farmon ijrosini ta‘minlash uchun Bosh prokuratura va Raqamli texnologiyalar vazirligiga “Sudlarda prokuror ishtiroki” axborot tizimini ishlab chiqishni byudjetdan tashqari mablag‘lar hisobidan amalga oshirish vazifasi topshirildi. Bu yondashuv davlat byudjetiga ortiqcha yuklamasdan, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo‘llari izlanayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, Raqamli texnologiyalar vazirligiga sud hokimiyati organlarini raqamlashtirish bo‘yicha belgilangan vazifalarning o‘z vaqtida va sifatli bajarilishini doimiy monitoring qilish topshirildi. Ko‘rinib turibdiki, sud tizimini raqamlashtirish jarayoni izchil davom ettirilmoqda va bu jarayon uchun moddiy-texnik resurslar safarbar etilmoqda.

Institutsional mustahkamlash jihatidan Farmon bir qator yangi institut va mexanizmlarni joriy qildi. Ulardan eng muhimlaridan biri – Odil sudlovga ko‘maklashuvchi ixtisoslashgan prokurorlar korpusini tashkil etishdir. Farmon prokuratura organlari tuzilmasida jinoyat, fuqarolik, iqtisodiy va ma‘muriy ishlar bo‘yicha davlat ayblovin va vakillik funksiyasini amalga oshiruvchi prokurorlarni alohida ixtisoslashgan korpus sifatida belgiladi. Bu yangilik sud jarayonlarida tortishuv prinsipi va taraflar tengligi ta‘minlanishiga xizmat qiladi, chunki endilikda prokurorlar faqat qonuniy asosda, xolis va malakali tarzda ish yuritishga yo‘naltirilmoqda. Farmonda ko‘rsatilishicha, ixtisoslashgan prokurorlar korpusi xodimlari o‘z vakolatlarini har qanday organ va mansabdor shaxsdan mustaqil ravishda, faqat qonunga bo‘ysunib amalga oshiradi va ularning suddagi faoliyatiga biron-bir tarzda aralashishga yo‘l qo‘yilmaydi. Shu tariqa, sud majlislarida qatnashuvchi davlat ayblovchilari ham xolislik va mustaqillik tamoyiliga rioya etishi institutsional jihatdan ta‘minlanmoqda. Bu sudga bosim o‘tkazmaslik va sudning ichki ishlariga boshqa idoralarning aralashuvini cheklashga qo‘shimcha kafolat yaratadi.

### **XULOSA VA MUNOZARA**

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, mazkur Farmon talablarini hayotga tatbiq etish davom etar ekan, O‘zbekiston sud tizimi jahonning ilg‘or tajribalariga tobora yaqinlashib bormoqda. Sud hokimiyati mustaqilligi demokratik huquqiy davlatning poydevori sifatida qaraladi va bizning islohotlarimiz ham aynan shu poydevorni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Xalqaro maydonda bu o‘zgarishlar e‘tirof etilmoqda – masalan, BMT Inson huquqlari kengashiga mamlakatimiz a‘zo etib saylandi va xalqaro kuzatuvchilar O‘zbekiston sud-huquq tizimidagi siljishlarni qayd etmoqda. Biroq, demokratik jamiyat sari intilayotgan yurtimiz uchun sud mustaqilligini ta‘minlash yo‘lidagi bu islohotlar uzluksiz davom ettirilishi lozim. Zero, chin mustaqil va adolatli sud tizimi fuqarolar huquqlarining eng ishonchli kafolati va davlatning xalqaro obro‘cini belgilovchi mezondir.

**ADABIYOTLAR RO`YXATI**

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Odil sudlovga erishish imkoniyatlarini yanada kengaytirish va sudlar faoliyati samaradorligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida // Prezident Farmoni PF-140, 2023 yil 16 yanvar. – Lex.uz rasmiy hujjatlar bazasi.
2. “Sud hokimiyati mustaqilligining konstitutsiyaviy asoslari.” – Constitution.uz tahliliy maqolasi, 2023 yil.
3. Jahon adolat loyihasi (World Justice Project). Rule of Law Index 2022–2023: Uzbekistan Country Report. – Helsinki Law Centre Press, 2023.
4. [www.lex.uz](http://www.lex.uz)